

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਦਰਜਾ

ਡਾ. ਸੁਨੀਤਾ ਰਾਣੀ

ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ,

ਐਸ. ਜੀ.ਟੀ.ਬੀ. ਖਾਲਸਾ, ਕਾਲਜ

ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ

ਸਮਾਜ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਵਿਕਾਸ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਤਕਰੇ ਹੁੰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਮਰਦ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਿਹਤਮੰਦ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਲਈ ਔਰਤ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉੱਚ ਘਰਾਣੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਦਰਜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵੀਨਤਮ ਧਰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸੋਚ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਬਰਾਬਰ ਸੀ। ਕੋਈ ਮਜ਼ਹਬ, ਰੰਗ, ਰੂਪ ਜਾਂ ਲਿੰਗ ਦਾ ਭੇਦ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸੋਚ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਭਾਵਨਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦਾ ਮੁੱਢ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦੋ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਨਰ ਦੂਜਾ ਨਾਰੀ। ਨਾਰੀਵਾਦ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੀ ਵਖਰੇਵੇਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣੇ ਇਸ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁਤਲੇ ਵਿਚ ਬੁੱਧੀ ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਕੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਔਰਤ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਰੀ ਅੰਦਰ ਉਹ ਸਭ ਗੁਣ ਵਿਦਮਾਨ ਹਨ। ਜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਸੰਯਮ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ

ਵਾਲੀ ਇਸਤਰੀ, ਜੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚਲਣ ਦੀ ਸਮੱਰਥਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਬਤੀਹ ਸੁਲਖਣੀ ਸਚੁ ਸੰਤਤਿ ਪੂਤਾ॥
ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸੁਖੜ ਸਰੂਪਾ॥
ਇਛ ਪੂਰੇ ਮਨ ਕੰਤ ਸੁਆਮੀ॥
ਸਗਲ ਸੰਤੋਖੀ ਦੇਰ ਜੇਠਾਨੀ॥
ਸਭ ਪਰਵਾਰੈ ਮਾਹਿ ਸਰੇਸਟਾ॥
ਮਤੀ ਦੇਵੀ ਦੇਵਰ ਜੇਸਟਾ॥
ਧੰਨੁ ਸੁ ਗ੍ਰਿਹੁ ਜਿਤੁ ਪ੍ਰਗਟੀ ਆਇ॥
ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੁਖੇ ਸੁਖਿ ਵਿਹਾਇ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਰੱਬਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪੁਰਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਨਾਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖਤਾ ਇਕ ਨਾਰੀ ਜੀਵ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪੁਰਖ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਇਕ ਮਾਂ, ਭੈਣ, ਪੁੱਤਰੀ, ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਨਾਰੀ ਸਦਗੁਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਤੀ ਰੂਪੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦਾਸੀ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਪਤੀ ਸਮਰਪਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਮੁੱਖ ਲਈ ਸੁਚੱਜੀ ਨਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਸੁਚੱਜੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਜੀਵਨ ਜਾਚ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਨਾਰੀ। ਸੁਚੱਜੀ ਜੇ ਚੰਗੇ ਗੁਣਾਂ (ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ) ਦੀ ਸੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਵ ਨਾਰੀ (ਆਤਮਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ (ਪਤੀ) ਦੇ ਮੇਲ ਦੀ ਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਉੱਚ ਸਥਾਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਤਰਸਯੋਗ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਅਤੇ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਨੀਯਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸਮਰੱਥਨ

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਣ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਜੋਰਦਾਰ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਤਾ:

ਭੰਡਿ ਜੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਨਿੰਮੀਐ ਭੰਡਿ ਮੰਗਣੁ ਵੀਆਹੁ॥

ਭੰਡਹੁ ਹੋਵੈ ਦੇਸਤੀ ਭੰਡਹੁ ਚਲੈ ਰਾਹੁ॥

ਭੰਡ ਮੁਆ ਭੰਡੁ ਭਾਲੀਐ ਭੰਡਿ ਹੋਵੈ ਬੰਧਾਨੁ॥

ਸੇ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ॥

ਭੰਡਹੁ ਹੀ ਭੰਡੁ ਉਪਜੈ ਭੰਡੈ ਬਾਝੁ ਨਾ ਕੋਇ॥

ਨਾਨਕ ਭੰਡੈ ਬਾਹਰਾ ਏਕੇ ਸਚਾ ਸੋਇ॥

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਔਰਤ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਹੀ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਜਗਤ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਔਰਤ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਨਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰ ਰਿਸ਼ਤਾ ਔਰਤ ਤੋਂ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਧਰਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ ਜੋ ਔਰਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਨਮਿਆ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤ ਅਤੇ ਮਰਦ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸਹਿਯੋਗੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰੀ ਦੇਹ ਕੋਈ ਸਰਾਪ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਰਦ ਵੀ ਨਾਰੀ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਪਰਮ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਸ਼ਿਸ਼ਟ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਪਰਮ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨਾਰੀ ਦੇਹ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾਤਮਕ ਅਤਿਰਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਨਾਰੀਤਵ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਗੌਰਵਮਈ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਬੇਟੀ ਫਰੀਡਨ ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਰੀਵਾਦ ਰਹੱਸਤ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਵੀ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਫਰੀਡਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮਰਦਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਰੀਤਵ ਦੇ ਮੁੱਲ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਹੈ। “ਪ੍ਰਥਵਾਕ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਔਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਜ ਆਪਣੀ ਨਾਰੀਤਵ ਨੂੰ ਪਰਿਪੂਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਾਰੀਤਵ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣ ਦੇ ਵਹਿਮ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੀ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾਰੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਰਦ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਬਜਾਏ ਕਿ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਨ ਦੇ, ਇਹ ਨਾਰੀਤਵ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਨਰ ਦੀ ਕਾਮ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣਪੋਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।”

ਤਜੈ ਗਿਰਸਤ ਤਣਿਆ ਬਨਵਾਸੀ ਇਕ ਖਿਨੁ ਮਨੂਆ ਟਿਕੈ ਨਾ ਟਿਕਾਈਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਨਿਆਸੀ ਲੋਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੇਟ ਪਾਲਦੇ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਐਸੀ ਵਡਿਆਈ। ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਵਿਚੇ ਗਤਿ ਪਾਈ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਚੰਗੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਕਾਮਿਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਮੁੱਢ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਰੋਜੀ ਕਮਾਉਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀ, ਵਪਾਰ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਮਰਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਔਰਤ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕੰਮ ਘਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਤੱਕ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਮੀਰ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬੁਰਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਸਮਾਜਿਕ ਦਸ਼ਾ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦਿਆਂ ਹੀ ਮਾਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਬਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਬਦਸੂਰਤ ਦਿਸਣ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਣ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਣੀ ਔਰਤ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਰਣਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਗੁਣ ਨਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਾਰੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਢੇਲ ਗਵਾਹ ਮਦਰ ਪਸੂ ਨਾਰੀ ਤੀਨੋਂ ਤਾਰਨ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਔਰਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਅਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਵੀ ਔਰਤ ਬਾਰੇ ਬੁਰਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ:

ਜਿਨ ਸਿਰਿ ਮੇਹਨਿ ਪਟੀਆ

ਮਾਂਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰੁ॥

ਸੇ ਸਿਰ ਕਾਤੀ ਮੁੰਨੀਅਨਿ ਗਲ ਵਿਚਿ ਆਵੈ ਧੂੜਿ॥

ਮਹਲਾ ਅੰਦਰਿ ਹੋਦੀਆ ਹੁਣਿ ਬਹੁਣਿ ਨ ਮਿਲਨਿ ਹਦੂਰਿ॥

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਲੰਗਰ ਮਰਿਆਦਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੌਂਪਿਆ। ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ, ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਨ।

ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੂ ਅਤਿ ਨੀਚੁ।

ਨਾਨਕੁ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ

ਜਿਥੈ ਨੀਚ ਸਮਾਲੀਅਨਿ ਤਿਥੈ ਨਦਿਰ ਤੇਰੀ ਬਖਸੀਸ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਭਗਤੀ ਧਰਮ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਪੁਰਾਤਨ ਪਰੰਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗੀ ਹਨ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਨਵੀਨਤਮ ਧਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਔਰਤ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮਾਤਾ, ਨਾਨਕੀ, ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨਾਂ ਦੇ ਔਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸਤਿਕਾਰ ਭਰਪੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ' ਵਿਚ ਵੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਰਾਜਿਆਂ ਦੀ ਜਨਣੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਥਾਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- 1 .ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਿੰਤਨ: ਅਜੋਕੇ ਸਰੋਕਾਰ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪਟਿਆਲਾ, 2019, ਪੰਨਾ-213.
- 2 ਡਾ. ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਿੱਖ ਅਧਿਐਨ, Gracious Books, New Delhi, 2014, ਪੰਨਾ-266.
- 3 ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਪੰਨਾ-215.
- 4 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ-627-28.
- 5 ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਪੰਨਾ-220.
- 6 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-221.
- 7 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, 835.
- 8 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ 661.
- 9 Hari Ram Gupta, History of Sikhs (Vol.1), Munshiram Manohar Lal, New Delhi, 2008, p. 27.
- 10 The Journal of Religious Studies, Vol. XIX, No. 1, Punjabi University, Patiala, 1991, p. 75.
- 11 ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ-417.
- 12 ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ-15.